

AINEKAVA
ÜHISKONNAÕPETUSE
AINEKAVA ÜLDOSA
(4. KLASS)

ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA ÜLDOSA 4.- 6. KLASS

ÜLDALUSED

1. Ühiskonnaõpetus põhikoolis ja gümnaasiumis

1.1. Ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane hakkaks ühiskonnas toimuvat nägema ja mõistma ning omandaks oskuse ja valmiduse ühiskonnaellu sekkuda. Sellest tulenevalt rõhutatakse ühiskonnaõpetuses senisest enam aine praktilist kallakut.

1.2. Ühiskonnaõpetus on õppeaine, mis aitab õpilasel kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ühiskonnaliikmeks. Aine vahendusel kujundatakse õpilase sotsiaalseid pädevusi, rõhutatakse demokraatia põhimõtete väärtustamist, tolerantsust, ühiskonnaelu eetilistust ja kodumaa-armastuse põhimõtet.

1.3. Ühiskonnaõpetus on kontsentiline õppeaine, millel on poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon.

1.4. Kogu ainetükli vältel rõhutatakse vajadust kujundada õpilastel:

- ühiskondlike protsesside toimemehhanismide mõistmine;
- hoiak, et ühiskonnaelu puudutavates küsimustes isikliku argumenteeritud seisukoha omamine on vajalik;
- ühiskonnaelus osalemise oskused ja valmidus, kodanikuosaluse tähenduse ja vajalikkuse mõistmine.

1.5. Taotluseks on õpilase enesemääratluse kujundamine, teadlike ja motiveeritud valikute tegemise valmidus.

1.6. Õppesisu ja -meetodite valikul arvestab ühiskonnaõpetus eakohasuse printsiipi, Eesti ühiskonna arengut, rahvusvahelisi printsiipe, spetsiifilisi integratsiooniküsimusi ning nende lahendamise riiklikke prioriteete.

1.7. Eesmärkide saavutamisel nähakse ühiskonnaõpetuse kui pedagoogilise protsessi komponentidena:

- teadmiste vahendamist poliitilistest ja majandusteooriatest, -süsteemidest, -struktuuridest ning protsessidest, inimestevahelisest suhtlemisest, rahvusvahelisest elust;
- demokraatlike tõekspidamiste kujundamist, nagu õiglus, võrdsus, vastutustunne, vabadus, mitmekesisus, tolerantsus ja privaatsus;
- intellektuaalsete oskuste kujundamist: oskus koguda teavet, õppida, langetada otsuseid, vaadelda probleeme ja olukordi erinevatelt positsioonidelt;
- osalusoskuste kujundamist: omandatud teadmisi, tõekspidamisi ja mõtlemisoskust kasutatakse selleks, et olla kootöövõimeline, määratleda enda kuuluvus mingisse rühma, olla kompromissivõimeline ja salliv, tulla toime erinevates elusituatsioonides;
- kodanikuosaluseks valmisoleku kujundamist: informeeritus ümbritsevas elus toimuvast, oma seisukoha kujundamine, oskus ja tahe olukorrale vastavalt käituda.

1.8. Ühiskonnaõpetuse protsess ja resultaadid ongi see, et iga õpilane jõuab kodanikuosaluseni, toetudes teadmistel ja isiklikel tõekspidamistel rajanevatele intellektuaalsetele ja osalusoskustele. Õpetaja ülesanne on õppetöö vastav metoodiline ja didaktiline korraldamine.

1.9. Ühiskonnaõpetust õpetatakse põhikooli kahes kooliastmes. I kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad integreeritud inimeseõpetusse, mille üldeesmärgiks on ühiskonna kui inimeste elukorralduse vormi ja elukeskkonna tutvustamine. II kooliastmes esineb ühiskonnaõpetus iseseisva õppeainena. Õpilased omandavad isiklikele kogemustele toetudes ning peamiselt kodukoha näiteil ühiskonna-alased alusteadmised, neil kujundatakse kõige elementaarsemad sotsiaalsed oskused. III kooliastmel integreerib ühiskonnaõpetus lisaks spetsiifilisele ainesisule teiste õppeainete (eeskätt ajaloo, inimeseõpetuse, geograafia ja kirjanduse) vahendusel omandatud vastavaid teadmisi, hoiakuid ja oskusi ning sünteesib II kooliastmel õpitut, lähtudes esmajoones Eesti Vabariigist.

1.10. Gümnaasiumiastmes kujundatakse õpilases ühiskonnaõpetuse kursuse kaudu arusaama kaasaja maailmast tervikuna ning selles toimuvatest poliitilistest, sotsiaalsetest, majanduslikest ja muudest ühiskonnaellu kuuluvatest ning seda kujundavatest protsessidest. Aine erinevate sisuplokkide õppimist gümnaasiumiastmel toetab terve rida teisi õppeaineid – lisaks traditsioonilistele lähedalt seotud õppeainetele näiteks ka reaal- ja loodusained ning oskusained. Ühiskonnaõpetus saab oma sisu kaudu muuta kogu koolis seni õpitu seotud ning mõtestatud tervikuks ja aidata õpilasel end adekvaatselt määratleda ning oma tulevikku kavandada.

1.11. Õpitulemuste kontrollimise vormid ühiskonnaõpetuses on mitmekesised, alates lihtsaimast tunnikontrollist kuni keerukama projektides osalemise hindamiseni. Õpitulemuste kontrollimisega taotletakse tagasisidet õppeprotsessi tulemuslikkusest ning teadmiste omandamise, demokraatlike tõekspidamiste kujunemise, intellektuaalsete ja osalusoskuste ning kodanikuosaluse väljakujundamise käigust ja saavutatud tasemest. Iga saavutuse jälgimiseks ja hindamiseks on palju võimalusi. Aine sisu ja õppemeetodite mitmekesisuse tõttu peab kontrollimeetodite valikul tingimata arvestama õpilaste vanust ja igaühe individuaalseid võimeid ning valmidusi.

1.12. Kõigil vanuseastmetel on keskselks kontrollimise vormideks suuline arutus ning osalemine diskussioonis, mis annavad teavet tundideks valmistumisest ning õpilaste individuaalsest ainealasest arengust. Jooksva hindamisel on alates II kooliastmest otstarbeks rakendada kirjalikku kontrolli (nt lühiteste), millega jälgitakse terminoloogiat, faktoloogiat, põhikontseptsioonide jms omandatust. Alates III kooliastmest sobivad kokkuvõtlikuks hindamiseks kirjalikud arutlused, mille kaudu selgub, kas omandatud teadmised on süsteemsed ja relevantssed ning kas õppija oskab teadmistega õigesti opereerida.

1.13. Aine pakub rikkalikult võimalusi mitmekesiseks tööks erinevate allikatega (nt pildid, skeemid, tabelid, tekstid) ja üksikjuhtumite analüüsiga (*case study*). Nii saab hinnata mitmeid intellektuaalseid oskusi. Kontrollida võib nt antud õppeülesande täitmise korraldust, meetodikat, kiirust, ulatust ja kvaliteeti. Vanuseastmele vastavalt võib allikatega töötades anda lihtsaid ülesandeid mõne fakti või väite leidmiseks, vaadeldu/loetu lihtsaks ümberjutustamiseks või keerukamaks analüüsimiseks, ühte laadi teabe tõlkimiseks teise vormi (nt illustratsiooni põhjal jutu kirjutamine või tekstis leiduvate andmete kandmine tabelisse).

1.14. Kõigil vanuseastmetel on üheks õpitulemuseks eespool nimetatud osalusoskused, mis ilmnevad hästi paaris- või rühmatöös ning vanematel kooliastmetel projektide elluviimises. Kõrgeimaks saavutuseks, mida ühiskonnaõpetusega taotletakse, on kodanikuosaluse julguse ja võime väljakujundamine. See kujuneb järk-järgult ning on erinevatel kooliastmetel eakohaselt hinnatav kui protsess. Näiteks, milline on õpilase tunnis osalemise üldine aktiivsus, tema initsiatiivsus. Gümnaasiumiõpilase puhul on kodanikuosaluse ideaaliks õpilase omaalgatuslik huvitumine mõnest ühiskonnaelu probleemist, oskus seda analüüsida ja hinnata (vajadusel iseseisvalt teavet juurde hankides), selle suhtes argumenteeritud seisukohta kujundada, suutlikkus seda teistele selgitada, vajadusel oma seisukohta kaitsta, oskus astuda ühiskonnaliikmena vajalikke praktilisi samme.

1.15. Osalusoskuste kontrollimine ja ühiskonnaõpetuse õpitulemuste hindamine on keerukad. Õpetaja kasutab siin vaatlust ja analüüsi, seda toetavad kaasõpilaste hinnangud. Väga delikaatne on demokraatlike tõekspidamiste küsimus, siin esinevaid puudujääke ei saa korrigeerida õpilaste lihtsa ümberõpetamisega. Tõekspidamisi, mida ühiskond ei aktsepteeri, on võimalik muuta vaid õpilast individuaalse ning süstemaatilise töö käigus delikaatselt suunates.

1.16. Hindamisel eristatakse kolme saavutustasandit:

- omandatud ainealased teadmised;
- omandatud sotsiaalsed oskused;
- aktiivne ja vastutustundeline kodanikuosalus.

1.17. Ainealaste teadmiste ja oskuste hindamine toimub traditsiooniliselt. Ülesannete puhul, mille täitmisega kontrollitakse teadmisi ja intellektuaalseid oskusi, ei kompenseeri väga head teadmised nõrku oskusi ja vastupidi. Sel juhul ei saa saavutust tervikuna hinnata kõrgemalt kui «rahuldavaks». Mitmeelemendiliste ülesannete puhul on aga soovitatav hinnata iga elementi eraldi. Osalusoskuste hindamise puhul on hindamiskriteeriumid keerukamad kui teadmiste ja intellektuaalsete oskuste hindamise puhul. Nende hindamine on kahekordselt relatiivse iseloomuga, sest arvestada tuleb nii klassi üldise tasemega ja igaühe tulemusega sellel foonil kui ka iga konkreetse õppija isikliku arenguga. Hindamine peab lisaks tagasisidele õpilase õpitulemuste ja saavutuste kohta olema tema jaoks ka motiveeriv ja innustav, seda eriti osalusoskuste puhul. Kokkuvõtva hinde aluseks on kooliastme lõpus esitatud õpitulemused.

2. Põhikooli õppe-eesmärgid

Põhikooli ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- väärtustab demokraatia põhimõtteid ning inim- ja kodanikuõigusi;
- õpib tundma riiki ning selle toimimist;
- õpib tundma inimese ja ühiskonna vastastikuseid suhteid;
- õpib tundma Eesti Vabariigi riiklik-poliitilist korraldust,
- õpib tundma Eesti Vabariigi põhiseadust ja «Kodakondsuse seadust», «Inimõiguste ülddeklaratsiooni», «Lapse õiguste konventsiooni»;
- omandab teadmisi ühiskonna valitsemisest;
- omandab majandusliku mõtlemise alused, oskuse toimida turumajanduse tingimustes;
- teadvustab seaduste vajalikkuse inimeste ühiselu ja tegevuse korraldamisel ning nende tähtsuse; teadvustab õiguste ja kohustuste vastastikuse seose ning vastutustunde vajalikkuse;
- omandab oskuse koguda vajalikku teavet ning seda süstematiseerida ja hinnata;
- omandab ühiskonna-alase kriitilise mõtlemise ja analüüsioskuse alused;
- õpib langetama põhjendatud otsuseid;
- kujundab oma poliitilist kultuuri ning omandab aineõpetuse kaudu tutvustatavaid sotsiaalse käitumise oskusi;
- omandab ainealase terminoloogia ning oskuse sellega opereerida;
- suudab end eakohaselt ühiskonnaliikmena identifitseerida ning väärtustab Eesti kodakondsust.

ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA 4.–6. KLASSILE

1. Õppetegevus

1.1. Mitmeid teemasid on õpilased esimesel kooliastmel juba õppinud. Nüüd asutakse varem omandatud järgmises kontsentris keerukamates seostes ning ainespetsiifilisemalt õppima.

1.2. Ühiskonnaõpetusega taotletakse mitte niivõrd teoreetiliste teadmiste edastamist, kuivõrd õppimist läbi praktilise tegevuse ning oskuste kujundamist. Seetõttu peab õppemeetodite ja -tegevuste valik vastama eesmärgile. Õppetegevused peavad aine objektist lähtuvalt olema õpilase jaoks mõistetavad ja tähenduslikud – toetama arusaama õpitava vajalikkusest. Algul on otstarbekas praktiseerida ühisvaatlust: näiteks vaadelda ajast kinnipidamist, kuulamisoskust, lubadustest kinnipidamist. Vaatlustulemuste üle saab arutleda. Eakohane on vestlus, millega selgitatakse välja õpilaste teadmisi käsitletavas küsimuses, julgustatakse neid sõna võtma, kujundatakse kaaslaste eesmärgistatud jälgimise ning üksteisega arvestamise oskust. Keerukamate küsimuste käsitlel on otstarbekaim õpetaja jutustus. Õppesisu pakub palju

võimalusi praktiliseks tutvumiseks – õppekäike, kaasatoodud esemete tundmaõppimist, inimestega kohtumist, dokumentide ja mitmesuguste allikatega tutvumist. Lihtsamad vaatlused ning tutvumiskäigud asenduvad põhjalikumalt ette valmistatud tegevustega, mis võimaldavad hilisemat analüüsi (nt külastatud töökoha või nähtud ameti kirjeldamine ja hindamine, tarbijakaitsealase situatsiooni arutelu, ajaleheartikli hindamine jms). Õpetaja valikul alustatakse tutvumist seadusaktide tekstidega – nt «Lapse õiguste konventsiooniga», Eesti Vabariigi põhiseaduse lihtsamate sissejuhatavate paragrahvidega. Suure väärtusega on jõukohased rühmatööd ja rollimängud. Nagu nt reeglite koostamine, huvitava ühiskonna-alase raadio- või teleaate režii koostamine. Mõnel korral õppeaastas tuleks praktiliselt läbi teha lihtsamaid tegevuslikke ülesandeid nagu demokraatlik valimisprotseduur, lavastada rollimänge.

2. Õppesisu

2.1. KELLEST KOOSNEB ÜHISKOND. Lapsed ja täiskasvanud. Mehed ja naised. Erinevatest rahvustest inimesed. Erinevate huvide ja vajadustega inimesed. Õigus erineva. Tolerantsus. Kuidas ühiskond muutub ja täieneb – demograafilised protsessid. Milline on meie (Eesti) ühiskonna kujunemislugu ja tänane koosseis? Eesti ühiskonna mitmekultuurilisus. Inimese identiteet. Rahvas, isamaa ja kodumaa. Rahvussümboolika ja riiklik sümboolika. Kohalikud kogukonnad.

2.2. DEMOKRAATLIK ÜHISKONNAKORRALDUS – ühisotsustamine ja konsensus. Kompromiss. Kodanikualgatus ja organisatsioonid. Erakond. Valimislubadused ja nende täitmine. Demokraatlikud valimised. Valijad ja valitavad. Rahvaesindajad. Valla/linnavolikogu ning Riigikogu peamised ülesanded. Vallavanem, linnapea, peaminister, Eesti riigipea.

2.3. INIMESTE TEGUTSEMISE PEAMISED RESSURSID. Ideed, aeg ja raha kui inimeste tegutsemise peamised ressursid. Ideed, nende tekkimine ja väärtus. Ideede realiseerimine. Huvi. Oskused. Koostöö. Kohuse- ja vastutustunne. Aeg kui piiratud ressurss, selle otstarbekas kasutamine: tegevuste ratsionaalne korraldamine ja vaba aja kasutamine. Täpsus. Raha kui piiratud ressurss, selle teenimine ja kulutamine. Laenamine. Täpsus ja ausus rahaasjus.

2.4. INIMESED JA SEADUSED. Seadused kui inimeste tegutsemise raamid. Põhiseadus. Inimõigused. Lapse õigused ja kohustused. Inimeste ühetaolisus seaduste ees. Kuidas seadused inimesi kaitsevad. Kohus.

2.5. INIMENE JA TEAVE. Informatsiooni vajalikkus. Infoallikad, nende omadused ja kasutamine. Teave kui väärtus. Arvuti kui teabeallikas ja -kandja. Raamatukogu. Teatmeteosed ja andmebaasid. Fakt ja arvamus. Reklaam.

3. Õpitulemused

6. klassi lõpetaja:

- teab, kellest koosneb ühiskond, millest tulenevad inimeste ühis- ja erihuvid;
- teab, mis on seadused ja miks neid tuleb täita;
- teab, kuidas olla tolerantne;
- mõistab, mis on kohuse- ja vastutustunne; ausus, õiglus, vabadus; vägivald;
- saab aru, milles seisneb inimeste erinevus, millised on inimeste erivajadused;
- tunneb vastutust oma tegude eest;
- oskab hinnata ressursse, nende puudulikkust või piisavust, koostada lihtsamaid plaane;
- oskab hankida infot ja seda kasutada.